

χρηστού 1865. Ἐν τῶν μεταλλείων τούτων ἔδωκεν ἐπὶ ἓνα μῆνα εἰς τοὺς μετόχους 15,000,000 φράγκων εἰς προῖον, 530,000 εἰς ἔξοδα, καὶ κέρδος καθαρὸν 44,420,000.

Ἐδυνάμην νὰ δώσω καὶ ἄλλας παρομοίας λεπτομερείας περὶ τίνος φρέατος, τὸ ὅποιον ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ἔδιδε διαρκῶς 200,000 φράγκων καθ' ἡμέραν καὶ ἕτερον ὅπου ὁ τόνος ἀπέφεραν 44,000 φράγκων καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ἔδυνάμην νὰ διηγήθῃ περὶ μεταλλείων, ἅτινα ἐν τὸς τινῶν ἡμερῶν ἀνέδειξαν μυριοπλούτους. Ἀλλὰ καὶ πόσοι ἄλλοι ἐκμεταλλεῦνται δὲν κατῴρθωσαν οὔτε ἐλάχιστον τεμάχιον χρυσοῦ νὰ ἀνακαλύψωσιν, ἀφ' οὗ ἔσκαψαν πεντακοσίων καὶ ἑξακοσίων ποδῶν βάθος εἰς βράχον, δαπανήσαντες τετρακοσίας καὶ πεντακοσίας χιλιάδας φράγκων καὶ κταστραφέντες ἐκεῖ ὅπου ἄλλοι ἔγιναν ἑκατομμυριοῦχοι!

Ἐξελθόντες δὲ ἐκ τοῦ πλήρους χρυσοῦ Μέλανος ὄρους ἤλθομεν εἰς τὸ ἀμυῶδες ἔδαφος τὸ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Βαλλαρᾶ, ἐν τῷ μέσῳ ἀπιστεύτου δαιδάλου τεχνητῶν βουνῶν, προσφάτων κοιλάδων καὶ ἀνεστραμμένων γαιῶν, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ μεταλλεῖον τὸ καλούμενον Ἀλβιάννα, ἐνώπιον χάους δι' οὗ ἐξήρχοντο θερμοὶ καὶ νοσῶδες ἀπμοί. Μηχανὴ κεκαλυμμένη ὑπὸ σανίδων ἀνέσυρε μετὰ ταχύτητος καὶ μετὰ τρομεροῦ κρότου ἀπέραντον ἄλυσιν ἀναβιβάζουσιν, ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ φρέατος καὶ ἀποθέτουσαν εἰς τὸ στόμιον αὐτοῦ, μεγάλους σιδηροῦς κάδους πλήρεις κιτρινῆς λάσπης. Ἐπειδὴ εἴχομεν μάθει ἤδη ὅτι τὰ μεταλλεῖα τοῦ χρυσοῦ εἶναι τὰ πλέον ἀκάθαρτα μέρη τοῦ κόσμου, ἐφορέσαμεν εὐχαρίστως ὑποδήματα καὶ ὀλόκληρον ἐνδυμασίαν μεταλλευτῶν, ἃν καὶ αὐτὰ ἀναπέμπουσι δυσωδιᾶν δέκα βήματα μακρὰν, καὶ εὐθὺς βαλόντες τὸν πόδα εἰς σιδηροῦν κλοιὸν, ἐναγκαλιζόμεθα τὴν ἄλυσιν καὶ διὰ μιᾶς καταβαίνομεν εἰς τριακοσίων ποδῶν βάθος, ὡς ἂν ἐρρίπτετο ἐλαφρά τις δέσμη ἀπὸ τοῦ ὕψους πέμπτης ὀροφῆς· τοσοῦτον δὲ δυσάρεστος εἶναι ἡ καταβίβασις αὕτη, ὡς ἂν ἐρρίπτετο εἰς τὸ στήθος σου κάδος ὕδατος ζέοντος. Εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀβύσσου ταύτης ἡ θερμότης σὲ πνίγει, ρεύματα καυστικὰ ἀνέμου περιφέρονται πανταχοῦ εἰς τὰς στοᾶς, αἱ ὁποῖαι ἀνοίγονται εἰς διάφορα μέρη ὡς ἂν ἀναριθμητοὶ λαγωὶ νὰ εἶχον σκάφει ἐλικοειδῶς ἀναριθμήτους διόδους. Τὸ ὕδωρ ἀναβαίνει μέχρι γόνατος καὶ οἱ πόδες ἡμῶν βυθίζονται εἰς λάσπην κολλητικὴν, βαδίζομεν κεκυρτότες καὶ πολλάκις τετραποδιπτοί, κρατοῦντες νῦν μὲν εἰς τὰς χεῖρας, νῦν δὲ δεμένην εἰς τοὺς πῆλους μας λαμπάδα ἀναλυομένην καὶ σβεννυμένην ἐνίοτε, ὅτε καὶ κτυποῦμεν τὴν κεφαλὴν εἰς τὰ ἐξέχοντα μέρη τῶν βράχων. Τὸν πόδα ἔχοντες πάντοτε ἐντὸς τοῦ σχοινίου κλοιοῦ, ὅστις τυλίσσειται καὶ ἐκτυλίσσειται διὰ τροχαλίας,

ἀναβαίνομεν καὶ καταβαίνομεν διὰ μικρῶν καὶ στενῶν φρεάτων, καὶ ἐπὶ δύο σχεδὸν ὥρας διαβαίνομεν ὅλως ὕγροι διὰ τοῦ ἐλικοειδοῦς ἐκείνου λαβυρίνθου. Καὶ διαβαίοντες βλέπομεν μετὰ θάμβους ὄγκους χρυσοῦ σπινθηροβολοῦντας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, δεξιᾶ, ἀριστερᾶ, σεσωρευμένους ἐκεῖ ὑπὸ τῆς φύσεως. Θαυμάζων δὲ ἐβλεπον χρυσὴν βροχὴν, τὴν ὁποῖαν κατέχεον οὕτως εἰπεῖν αἱ σκαπάναι τῶν μεταλλευτῶν, μικρὰς ἀμάξας τρεχούσας ἐπὶ σιδηρῶν δρόμων καὶ φερούσας τὴν χρυσὴν λάσπην εἰς μεγάλην κεντρικὴν στοᾶν, ὅπου ἵπποι ἔσυρον αὐτὴν μέχρι τοῦ φρέατος τῆς ἀπέραντου ἀλύσεως. Τὰ ταλαίπωρα αὐτὰ κτήνη, τὰ ἔλκοντα τὰς ἀμάξας τριακοσίους πόδας ὑπὸ τὴν γῆν, εἶναι καταδεδικασμένα νὰ ζῶσιν ἐν τῷ σκότει μὲχρι τέλους ζωῆς, καὶ ἀντιἵπποσασίου νὰ ἔχωσι φωλεάς. Φαίνεται δὲ ὅτι ὅτε κατεβίβασαν αὐτὰ διὰ τοῦ φρέατος τούτου, ἠναγκάσθησαν νὰ τὰ περιδέσωσιν ὡς λουάνικα, νὰ τὰ κρεμάσωσιν ὀρθὰ, νὰ τὰ προσηλώσωσιν εἰς τὴν ἄλυσιν καὶ νὰ τὰ καταβιβάσωσιν ὡς πάλλας μέχρι τοῦ πυθμένος.

N.

Ἐπιτετα συνέλεια.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΑΝΔΗ

[Βιογραφικὴ μελέτη.]

Σύνεσμα καὶ τίτλος: ἰδί σελ. 132.

Γ'.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται ἡ τρίτη τοῦ βίου τῆς ἡμετέρας ἡρωίδος περιόδος, καὶ ἀπ' αὐτῆς χρονολογεῖται ἡ ἀνετος καὶ ἐν πάσῃ καλλιτεχνικῇ ἐλευθερίᾳ συγγραφικῇ ἀσχόλησις τῆς Σάνδης. Ἐλευθερίαν δὲ λέγοντες, ἀναγκαῖον νομίζομεν νὰ σημειώσωμεν εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι ἐννοοῦμεν τὴν ἀπὸ πάσης ὕλικῆς μερίμνης ἀπαλλαγὴν. Καθότι ἡ Σάνδη εἶχεν ἤδη ἄφθονα τὰ βιωτικὰ μέσα, οὐδ' ὑπερρεῖοτο πλέον νὰ γράφῃ ὅπως ἀποζῆ. Πνευματικὴν ὁμως ἐλευθερίαν καὶ αὐτοτέλειαν δὲν φαίνονται πολλὴν ἐλέγχοντα τὰ πρῶτα τῆς περιόδου ταύτης ἔργα. Ἐμφαίνουσι δὲ τοῦναντίον τὴν θαθεῖαν ἐπίδρασιν, ἣν ἤσκησαν ἐπὶ τε τῶν φρονημάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς μεγάλης γυναικὸς οὐ μόνον ὁ συζυγικός της βίος καὶ αἱ πρόσφατοι δυσάρεστοι περιπέτειαι τοῦ χωρισμοῦ της, ἀλλὰ καὶ οἱ στενότεροι φίλοι, μεθ' ὧν εἶχε σχετισθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὡς ὁ δημοκράτης δικηγόρος Μιχαήλ, ὁ τῆς κοινοκτημοσύνης ἀπόστολος δημοσιογράφος Λερού, ὁ θεόσοφος ἐπαναστάτης Λαμενναὶ καὶ θραδύτερον ὁ μουσικὸς Σοπέν. Μετὰ τοῦ Λερού δὲ μάλιστα ἵδρυσεν ἀργότερον ἡ Σάνδη, ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1841 ἀπεχώρησε δυσάρεστηθεῖσα τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο Κόσμων», ἴδιον περιοδικὸν σύγγραμμα, θραυχῶς ὁμως, τὴν Ἀνεξάρτητον Ἐπιθεωρήσιν (Revue Indépendante), ὅπου καὶ

1. Ἄλλος τοῦ Λερού βιογράφος ὀνομάζει αὐτὴν Σύγχρονον Ἐπιθεωρήσιν (Revue Contemporaine), καὶ

κατεχώρισεν ικανὰ τῶν κοινοκτημονικῶν αὐτῆς μυθιστορημάτων. Ὑπὸ τοιαύτας ἐπαναστατικὰς κατὰ τῶν κοινωνικῶν βάσεων ιδέας, συγκινημένως ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Μιχαήλ, τοῦ Λερού καὶ τοῦ Λαμενναί, ἐγράφησαν ὁ Σπυρίδων, αἱ ἐπτὰ χορδαὶ τῆς λύρας, τὸ Ἀμάρτημα τοῦ Κ. Ἀρτωρίου καὶ ὁ Ὁράτιος, ἡ κυρία πέτρα τοῦ σκανδάλου, οὔτινος ἢ μὴ καταχώρισις ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων» ἐπήνεγκε τὴν μεταξὺ Βυλὸς καὶ Σάνδης μακροχρόνιον ῥῆξιν, καὶ τὴν ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην διαρκέσασαν διάστασιν μεταξὺ αὐτῶν. Ἡ ἐπιρροή ὅμως ἰδίως τοῦ Λαμενναί, τοῦ παραδόξου ἐκείνου καὶ ἐξωτερικῶς μυσταροῦ καὶ ἀποτροπιαίου ἀνδρός, ὅν τοσοῦτον κατόπιν ἐβδελύχθη ἡ Σάνδη, ὥστε ἔλεγε περὶ αὐτοῦ: «μὴ μ' ὀμιλεῖτε περὶ τοῦ Λαμενναί' νομίζω ὅτι ἐγνώρισα τὸν διάβολον», καταφαίνεται προηλθότερον ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς πρὸς τὴν Μαρίαν, ἃς ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶτον ἡ ἡμετέρα ἡρώς· ἐν τῷ «Κόσμῳ», περιοδικῷ φύλλῳ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ ἐπαναστάτου ἀεθῶ. Ἡ δὲ τοῦ Σοπὲν ἐπίδρασις, καίτοι δεκαετίαν ὄλην διήρκεσαν αἱ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Σάνδης σχέσεις, ἐν ὀλίγοις σχετικῶς ἔργοις τῆς μυθιστοριογράφου καταφαίνεται, καὶ τοιαῦτα ἰδίως εἶνε ἡ Λουκρητία Φλωριάνη, ὁ Κορσουέλιος καὶ ἡ συνέχειαν αὐτοῦ αποτελοῦσα Κόμησσα τοῦ Ρούδοιστατ.

Φύσις ὅμως γενναία καὶ μεγάλη, ὅποια ἡ τῆς Γεωργίας Σάνδης, μικρὸν μόνον καὶ παροδικῶς ἠδύνατο νὰ μείνῃ ὑπὸ ξένην ἐπίδρασιν· βραχὺς δὲ παρήλθε χρόνος καὶ διὰ τῶν νεωτέρων αὐτῆς ἔργων κατεδείχθη τὸ αὐτοτελὲς τῆς παραγωγικῆς τῆς δυνάμεως. Τοιαῦτα, ἐξ οὐδενὸς σκοποῦ ὁρμώμενα, οὐδεμίαν δὲ πλαγίαν ἔχοντα τάσιν, ἀλλ' αὐθόρμητα μόνον καὶ καθαρῶς ποιητικὰ προϊόντα τῆς ἐξόχου γραφίδος τῆς εἶπιν ἡ Ἰωάννα, ἡ Ἰσιδώρα, ὁ Τεβερίνος, ὁ Πικινίτος, καὶ τὰ χαριέστατα ἐκεῖνα καὶ ἀμήμητα εἰδύλλια, ἅτινα πολλοὶ ἔτι σήμερον τῶν κριτικῶν θεωροῦσιν ὡς τ' ἀριστουργήματά τῆς, ἡ Μικρὰ Φαδέττη, Φραγκίσκος τὸ ἔκθετον καὶ ἰδίως τὸ Τέλημα τοῦ Διαβόλου. Οὕτω δὲ, ἐκ μόνης τῆς ποιητικῆς τῆς ἰδιοφυῆς παρήχθησαν ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην, μέχρι τοῦ 1848, τὰ πολυπληθῆ ἐκεῖνα καὶ, σχετικῶς πρὸς τὴν ὄλην φιλολογικὴν παραγωγὴν τῆς Σάνδης, πολυπληθέστατα ἔργα τῆς, ἅτινα, ἄλλα μὲν ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων», ἄλλα δὲ ἐν ἄλλοις περιοδικοῖς συγγράμμασι, καὶ ἄλλα ἰδιαίτερος εὐθύς· ἐξ ἄρχῆς, καὶ ὧν τὰ κυριώτατα, πλὴν ὅσων ἐμνημονεύσαμεν ἤδη, εἶνε: ὁ Σίμων,

ἡ Μετέλλα, ἡ Ἐσχάτη τῶν Ἀδελφῶν, ὁ Ὀρκος, ὁ Γαβριήλ, ἡ Παύλινα, ἡ Ἄλδος ὁ στιχομυθός, ὁ Μυλωθρός τοῦ Ἀνζιβώλιτ, οἱ Ὑψηλοῦται καὶ ἄλλα ἰκινά.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφαίνεται καὶ ἡ πρώτη δραματικὴ ἀπόπειρα, ἣν, συμφώνως πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν πλείστων γάλλων μυθιστοριογράφων, ἐπεχείρησεν ἡ Σάνδη, γράψασα καὶ διδάξασα, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1840, ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου τῆν Κοζιμάν, δρᾶμα ἀκατάκειον καὶ ἀσύνηκτον, καίτοι πλήρες δυνάμεως πολλαχῶ καὶ πάθους, ὅπερ δὲν ἀπεδοκιμάσθη μὲν τότε, ἕνεκα τοῦ ὀνόματος τῆς δραματοποιοῦ καὶ τοῦ σεβασμοῦ ὃν ἡ φήμη τῆς ἐνέπνευε, δὲν κατώρθωσεν ὅμως καὶ νὰ ζήσῃ μῆτε νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἄλλ' ἡ Σάνδη δὲν ἀπεθάρρυνθη ἐκ τῆς ἀποτυχίας ἐκείνης, οὔτ' ἐβράδυνε ν' ἀποδείξῃ διὰ τῶν μεταγενεστέρων αὐτῆς δραματικῶν ἔργων, ἰδίως δὲ τῆς Κλαυδίας, τοῦ Φραγκίσκου καὶ τοῦ Μαρκησίου Βαλλμέρ, πόσον ἀδικον εἶχον οἱ καταμεμφόμενοι αὐτὴν ἐπὶ δραματικῇ ἀτεχνίᾳ.

Τὴν ἡρεμον ταύτην φιλολογικὴν παραγωγὴν, τὴν ξένην ὅλως καὶ ἀπρόσιτον πρὸς πᾶσαν ἐξωθεν ἐπιρροήν, συνετάραξεν ἐντὸς ὀλίγου ἡ τοῦ Φεβρουαρίου ἐπανάστασις καὶ ἡ κατὰ τὸ 1848 ἀνιδρυσις τῆς δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ πολιτικὸς κλύδων ἀνεκίνησε καὶ ἀνεπτέρωσε τὰ παλαιὰ δημοκρατικὰ ὄνειρα τῆς Σάνδης, αἱ διδασκαλίαι τοῦ Μιχαήλ καὶ τοῦ Λερού ἀνέζησαν ἐν τῇ ψυχῇ τῆς, καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ θύελλα παρέσυρε τὸν τε βίον καὶ τὰς σκέψεις αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ἀπαισίου κύκλου τῆς πολιτικῆς, ἧτις τοσοῦτων μεγάλων τῆς Γαλλίας συγγραφέων ἐμαρτο νὰ κηλιδώσῃ καὶ ἀμαυρώσῃ τὴν δόξαν. Εἰς τὴν τύρβην ἐκείνην ἀναμιχθεῖσα ἡ ἡρώς ἡμῶν, μεθ' ὄλης τῆς ζέσεως ποιητικῆς καρδίας καὶ μετὰ πάσης τῆς ἀφελοῦς ἐμπιστοσύνης ὀνειροπόλου ψυχῆς, παρέσχε πρόθυμον τὸν νευρόδην καὶ ἀνδρικὸν αὐτῆς κάλαμον εἰς ὑπηρεσίαν τῶν πρωτοστατῶν τοῦ δημοκρατικοῦ κινήματος, καὶ οὐ μόνον εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Βαρβῆ «ὁ Δῆμος τῶν Παρισίων» συνεργάσθη, οὐ μόνον Ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Λαόν καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὰ Δημοκρατικὰ Δελτία τοῦ Λετροῦ Ῥολλὲν συνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ ἴδιον πολιτικὸν φύλλον ἐξέδωκεν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ἀγὼν τοῦ Λαοῦ» (La cause de Peuple), οὔτινος ὅμως τρεῖς καὶ μόνον ἐξεδόθησαν ἀριθμοί. Τῆς παραδόξου ταύτης ἐφημερίδος, τῆς σπανιωτάτης σήμερον καὶ δυσσευρέτου, φυλάττει τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον τὸ μόνον ἴσως σωζόμενον πλῆρες ἀντίτυπον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Complet et très rare». Εἰς τῆς Σάνδης τὸν κάλαμον ἀπεδόθη τότε καὶ ἔγγραφόν τι τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ, πολὺ γὰρ γεννηῆσαν ἀνησυχίας, καὶ τὸ ὄνομά τῆς ἐξέτεθη πολιτικῶς ὅσον οὐδ' αὐτὴ ἴσως ἡ ἴδια ἐπε-

τρίτος· ἄλλος Ἐγκυκλοπαιδικὴν Ἐπιθεωρήσιν (Nouveau Encyclopédique). Ὑποσημειῶ τὴν διαφορὰν ταύτην, εἰς μικρὸν ἀπόδειξιν τῶν παντοίων ἀντιφάσεων ἃς παρέχουσιν αἱ βιογραφικαὶ τῆς Σάνδης λεπτομέρειαι, καὶ τὰς μεγάλας δυσχερεῖας ἃς ἀπαντᾷ ὁ ἐπιθυμῶν τῆς ἀληθείας τὴν ἐξακριβῶσιν.

θύμει. Τοσοῦτον δ' ἐν γένει ἡ διάσπαστος γυνὴ παρέστη πολιτικῶς πρωταγωνιστοῦσα κατὰ τὰς ταραχώδεις ἐκεῖνας ἡμέρας τῆς Γαλλίας, ὅστε μετὰ τὸ ναπολεόντειον πραξικόπημα τοῦ 1851, φοβηθεῖσα μὴ κινδυνεύσῃ ἢ προσωπικῆ αὐτῆς ἐλευθερία, κατέλιπεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν Γαλλίαν, καὶ κατέφυγεν εἰς Βρυξέλλας. Βραχὺς ὁμως ὑπῆρξεν ὁ φόβος τῆς ὄσον καὶ ὁ πολιτικὸς αὐτὸς πυρετός, καὶ μετὰ μικρὰν ἐν Βελγίῳ διαμονὴν ἐπανέκαμψεν εἰς Γαλλίαν· κατοικήσασα δὲ ὀριστικῶς ἐν τῷ κτήματι αὐτῆς Nohant, ἐπεδόθη, ἥσυχος τοῦ λοιποῦ καὶ ὑπ' οὐδενὸς ταρασσομένη ἄλλοτρίου πειρασμοῦ, εἰς τὴν πνευματικὴν ἐκείνην ἐργασίαν καὶ παραγωγὴν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ κυρία καὶ μόνη τοῦ βίου αὐτῆς κλήσις.

Οὐδεμίαν διὰ τῶν γραμμῶν τούτων σκοποῦντες φιλολογικὴν καὶ κριτικὴν μελέτην περὶ τῶν ἔργων τῆς Σάνδης, ἄσκοπον φρονοῦμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα λεπτομερῶς τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν μυθιστορημάτων, δι' ὧν ἐπρόκρισεν ἕκτοτε ἡ διάσπαστος γυνὴ ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ὅλην τὴν νεωτέραν τῆς Γαλλίας φιλολογίαν. Θὰ ἦτο δὲ καὶ ἄλλως ἀδύνατος ἡ τοιαύτη ἀπαριθμησις, διότι οὐδ' ἐν τῇ πατρίδι αὐτῆς ὑπάρχει μέχρις ὥρας γνωστὸς ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἔργων πάντων τῆς δαιμονίας γυναικὸς, ἣτις ἀπεδείχθη καὶ μένει ὁ διασημότητος τῆς Γαλλίας λογογράφος τοῦ νῦν αἰῶνος. Ἄρκειτω δὲ μόνον ἡμῖν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὰ πλείστα τῶν ἔργων τῆς τούτων, δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων», καταλαμβάνουσιν ἑκατὸν εἴκοσιν ὅλα τεύχη (ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1876) τοῦ ἐγκρίτου περιοδικοῦ, καὶ ὅτι τὰ δοκιμώτερα μὲν αὐτῶν εἶνε ὁ *Μαρκήσιος τοῦ Βυλλιέρ, Αὐτὴ καὶ Αὐτός, ὁ Κάδιος, ὁ Ἰωάννης de la Roche, ἡ Ἐξομολόγησις νέας Κόρης, ἡ Δεσποικίς Κεντινῆ, ἡ Μαύρη Πόλις*, τὰ νεώτατα δὲ ἡ *Φλαμαράνδη, ἡ Ἀδελφὴ μου Ἰωάννα, ἡ Ααλούσα δρὸς, τὸ Κύπελλον καὶ ἡ Μαριάννα*. Τὸ μακρότατον ὅμως ἔργον τῆς Σάνδης, ὅπερ φαίνεται μᾶλλον πρὸς χρηματολογικὸν σκοπὸν συγγραφῆν ἢ ἐκ καθαρᾶς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως ἀπορρέουσιν, εἶνε ἡ *Ἱστορία τοῦ βίου μου*, περὶ ἧς καὶ ἐν ἀρχῇ ἦδη τῆς μελέτης ταύτης ἐλαλήσαμεν. Ἡ εἰκοσάτομος αὕτη αὐτοβιογραφία, ἡ πλουτοῦσα μὲν φράσεων ἀμοιροῦσα δὲ πάσης σημασίας, ὡς ἔγραφεν ὁ Mazade ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων» μικρὸν μετὰ τὴν πλήρη αὐτῆς δημοσίευσιν, ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως τὸ ἀτυχέστατον ὡς πρὸς τὸ σύνολον ἔργον τῆς ἡμετέρας ἡρώιδος, καίτοι ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἐλέγχει πολλαχοῦ τὸν ἀμίμητον ἐκεῖνον κάλαμον, ὅστις ἔγραψε τὴν *Βαλεντινῆν* καὶ τὸ *Τέλημα τοῦ Διαβόλου*. Τὸ παντοσιδὲς τούτο σύμφωμα ἀναμνήσεων πεφυστημένων καὶ ἡμιτελῶν ἐξομολογήσεων, τὸ οὐδένα πλὴν τῆς ἐπιδειξέως

προτιθέμενον ἄλλον σκοπὸν, οὐδ' αὐτὴν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ἀθურαστομίας ἔχον ὡς σκανδαλώδη ἀρετὴν, σποδρότατα κατεκρίθη καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα παρὰ πάντων τῶν ἀπαθῶν καὶ μὴ προκατειλημμένων βιογράφων καὶ κριτικῶν τῆς Σάνδης, καὶ μόλις δύναται διὰ τῶν καλλωνῶν τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ὕφους νὰ συγκαλύψῃ τὴν παντελῆ τοῦ περιεχομένου του γυμνότητά καὶ τὴν ἄσκοπον τοῦ συγγραφέως αὐτάρκειαν.

Μετὰ τὸν ἱκανῶς δυσάρεστον πάταγον, ὅστις ἐγεννήθη περὶ τῆς Σάνδης τὸ ὄνομα ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῆς *Ἱστορίας τοῦ βίου μου*, διεβίωσεν ἤρεμος καὶ ἐν ἀταράχῳ μονώσῃ ἡ διάσπαστος μυθιστοριογράφος μέχρι τοῦ θανάτου τῆς. Δύο δὲ μόνον γεγονότα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν δύο αὐτῆς νεώτεραι δημοσιεύσεις συνετάραξαν πάλιν κατόπιν ἐπὶ μικρὸν τὴν φιλολογικὴν τοῦ βίου τῆς ἡρεμίαν· πρῶτον τὸ μυθιστόρημα *Αὐτὴ καὶ Αὐτός*, δημοσιευθὲν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων» κατὰ τὸ ἔτος 1859, καὶ προκαλέσαν τὴν πικρὰν μὲν ἐκείνην ἀνταπάντησιν τοῦ Παύλου Μυσσέ *Αὐτός καὶ Αὐτὴ*, τὴν ἱκανῶς δὲ ἀστείαν παρέμβασιν τῆς κωμικῆς ποιητρίας Λουίζης Κολλέ· δεύτερον δὲ ἡ ἀτυχὴς σειρά τῶν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει» ἐπίσης δημοσιευθεισῶν, μετὰ τὸ τέλος τοῦ τελευταίου γαλλογερμανικοῦ πολέμου σημειώσεων, ὑπὸ τὸν τίτλον: *Ἡμερολόγιον ὁδοιπόρου κατὰ τὸν πόλεμον* (*Journal d'un voyageur pendant la guerre*).

Ἄλλως ὅμως διήγαγεν ἡ Σάνδη κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι τοῦ βίου τῆς ἔτη λίαν ἥρεμος καὶ ἐν τῇ φιλολογικῇ τῆς ἐργασίᾳ περιοριζομένη, προσπαθοῦσα δὲ ὅπως ἐκ παντοῦ τρόπου ἀποφεύγῃ τὴν περὶ αὐτῆς ἀσχόλησιν τῆς κοινῆς γνώμης. Κατοικοῦσα διαρκῶς ἐν Nohant, καὶ οὐδέποτε σχεδὸν εἰς Παρισίους μεταβαίνουσα, ἔφυγε πάντα θόρυβον καὶ πᾶν σκάνδαλον, ἀρκούσαν ἔχουσα τροφὴν τῆς πνευματικῆς τῆς δραστηριότητος τὴν ἀδιάσκοπον τοῦ καλάμου τῆς παραγωγὴν, καὶ ἱκανὴν αὐτῆς διασκεδάσιν τὰς ἀθῶας τέρψεις τοῦ οἰκιακοῦ τῆς βίου, τὸ ἀγροτικὸν θέατρον τοῦ πύργου τοῦ Nohant καὶ τὴν ἀναστροφὴν τῶν συνδαιτυμόνων, εἰς οὓς πρόθυμον πάντοτε καὶ φιλόφρονον παρεῖχε δεξίωσιν ἢ φιλέρημος πυργοδέσποινα. Ἐξ μόνου ὥρας κοιμωμένη, ἠγείρετο λίαν πρῶτὴ καὶ τοσοῦτον συντόμως εἰργάζετο, ὥστε προέκειτο νὰ κερδήσῃ τῆς ἐπιούσης τὸν ἄρτον διὰ τῆς ἐργασίας τῆς. Διόγουσα δὲ οὕτω τὸ πλείστον τῆς ἡμέρας ἐν ἐργασίᾳ, καὶ σπανίας τινὰς μόνον ὥρας ἀφιερῶσα εἰς ἐκδρομὰς καὶ περιπάτους, παρέμενεν ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐσπέραν μετὰ τὸ γεῦμα μεταξὺ τῶν οἰκείων αὐτῆς καὶ τῶν ξένων, ὅτε μὲν συμπαίζουσα μετ' αὐτῶν ὄμιρον, ὅτε δὲ μουσουροῦσα αὐτοσχεδίους ἐμπνεύσεις ἐπὶ τοῦ κλειδοκύμβαλου, καὶ ἄλλοτε ἀναγινώσκουσα εἰς τὴν ὁμήγουριν νέον τι αὐτῆς μυθιστόρημα ἢ νέον

δράμα. Ἡ ἑσπερινὴ αὐτὴ ψυγαγωγία μετεβάλλετο τὰς κυριακὰς εἰς θεατρικὴν παράστασιν, διδομένη ἐπὶ τοῦ μικροῦ θεάτρου τοῦ πύργου ὑπὸ αὐτοσχεδίου θιάσου ἠθοποιῶν, συγκροτούμενου ἐκ τῶν ξένων καὶ συνδαιτυμόνων τῆς Σάνδης, περιλαμβάνοντος δὲ πολλάκις καὶ αὐτὴν τὴν οἰκοδέσποιαν. Τὸ κοινὸν τῆς πλατείας ἀπετέλουν τότε οἱ χωρικοὶ τῶν πέριξ, οἱ ἐγκριτώτεροι δ' αὐτῶν προσεκαλοῦντο πολλάκις νὰ συνδειπνήσωσι μετὰ τῶν ἠθοποιῶν, μετὰ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως.

Ἦτο δ' ἐν γένει πρὸς τοὺς περιοίκους χωρικοὺς οὐ μόνον προσηνὴς καὶ φιλόφρων ἡ διάσῃμος γυνὴ, ἀλλὰ καὶ βοθητικὴ καὶ ἐλεήμων, καὶ πολλοὶ αὐτῶν, οἱ χρεῖαν ἔχοντες, οἱ πάσχοντες καὶ νοσοῦντες, ἠσθάνθησαν πολλάκις τὴν πράξιαν χεῖρα τῆς δεσποίνης τοῦ Nohant ἀνακουφίζουσαν τὴν ἀπορίαν αὐτῶν καὶ τὸ ἄλγος, καὶ σταλάζουσαν βάλσαμον παρηγορίας, οὐ μόνον διὰ φράσεων συμπαθῶν καὶ δακρύων ἐλέου, ἀλλὰ καὶ διὰ χορηγημάτων ὑλικωτέρων, ἐπὶ τὰ δεινὰ των καὶ τὴν πενίαν των. Τοῦτο δὲ καὶ μὴ γνωρίζων τις ἠδύνατο κατάδηλον νὰ ἀναγνώσῃ ἐπὶ τῶν περιλύπων μορφῶν τοῦ πυκνοῦ χωρικοῦ πλήθους, ὑπερ συνέρρευσεν ἐκ τῶν πέριξ εἰς τὸν πύργον τοῦ Nohant, ἅμα ὡς ἠγγέλθη τὴν 9 Ἰουνίου, ὅτι τὴν προτεραίαν εἶχεν ἀποθάνει ἡ «ἀγαθὴ αὐτῶν κυρία».

Ὅτε τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὑπὸ ῥυγδαίον ὑετὸν ἐκίνησεν ἡ πένθιμος συνοδεία ἐκ τοῦ πύργου τοῦ Nohant πρὸς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, τὸ πένθος τῶν ἀφελῶν ἐκεῖνων χωρικῶν ἦτο πολὺ ἀληθέστερον τῆς συνηματικῆς καὶ ἐμπρεποῦς λύπης τοῦ πρίγκηπος Ναπολέοντος, τοῦ Δουμᾶ, τοῦ Ῥενάν, καὶ ἄλλων διασήμων ἀνδρῶν παρακολουθούτων τὸ φέρετρον, τὰ δὲ δάκρυα ἅτινα ἐπλήρουν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πολλῆς ομάδος ὑπῆρξαν πολὺ εὐγλωττότερος τῆς Σάνδης ἐπιτάφιος, ἢ ὁ πεφυστημένος καὶ ἀκατανόητος λόγος, ὅστις συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος Οὐγῶ, ἀνεγνώσθη ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς.

Ἀπεβίωσε δὲ ἡ μεγάλη γυνὴ ἐργαζομένη μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῆς ἡμερῶν, καίτοι ὁ ἰατρὸς τῇ εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν πολλὴν καὶ κοπιώδη ἐργασίαν. Πρὸς ψυγαγωγίαν αὐτῆς καὶ διασκέδασιν εἶχεν ἀρχίσει καὶ πάλιν νὰ ζωγραφῇ, καὶ κατέληξεν οὕτω τὸν βίον, ὡς τὸν εἶχεν ἀρχίσει, κρατούσα τὸν χρωστῆρα καὶ τὴν γραφίδα. Λέγουσι δὲ μάλιστα οἱ ἰδόντες τὰ τελευταία τῆς σχεδιογραφήματα, ὅτι εἰσὶ πλήρη πρωτοτυπίας καὶ χάριτος.

Δ'

Ἦπολείπεται νῦν ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν προσωπικῶν ἰδιοτήτων τῆς διασῃμου γυναικὸς, ἧς ἐπεχειρήσαμεν νὰ ἰχνογραφήσωμεν δι' ὀλίγων γραμμῶν τὴν βιογραφικὴν εἰκόνα.

Ὡς πρὸς τὴν μορφήν τῆς Σάνδης, μεγάλη ἐπικρατεῖ ἀντίφασις μεταξὺ τῆς ἰδίας αὐτῆς ὁμολογίας καὶ τῶν ἀπομνημονεύσεων τῶν γνωρισάντων αὐτὴν προσωπικῶς. «Ὅτε ἤμην παιδίον, διηγεῖται ἡ Σάνδη ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ τῆς, παρῆγον ἐλπίδας ὅτι ἤθελον γέινει καλλονὴ· διέψευσα ὅμως τὰς ἐλπίδας ἐκεῖνας. Πταῖω δ' ἐγὼ εἰς τοῦτο, διότι καθ' ἣν ἡλικίαν ἰδίως ἀναθάλλει τὸ κάλλος, διῆγον τὰς νύκτας γράφουσα καὶ ἀναγινώσκουσα». Προστίθεισι δὲ, ὅτι οὐδέποτε ἐπεμελήθη τῆς μορφῆς τῆς, οὔτε μετέβαλε τὰς διαθέσεις καὶ ἀσχολίας τῆς ὅπως φεισθῆ ἑαυτῆς καὶ περιποιηθῆ τὸ πρόσωπόν τῆς. Ἡ ὁμολογία τῆς ὅμως αὕτη φαίνεται μᾶλλον δυσεξηγήτου μετριοφροσύνης ἐπίδειξις ἢ τῆς ἀληθείας ἐξομολόγησις εἰλικρινῆς. Πολλοὶ τοῦλάχιστον τῶν γνωρισάντων αὐτὴν ἰσχυρίζονται ὁμοφώνως, ὅτι ἡ Σάνδη ἦν ὠραία γυνὴ, ὁ «Ἄινε δὲ ἰδίως, ὁ μακρὰ διανύσας ἐν Παρισίοις ἔτη καὶ σχεδὸν ἐκγαλλισθεὶς διάσῃμος γερμανὸς ποιητῆς, μονοῦ Ἀφροδίτην ἀνακηρύττει τὴν γράψασαν τὴν *Lailiar*. «Ἡ Σάνδη, λέγει, εἶνε διακεκριμένη καλλονὴ. Οἱ τῆς μορφῆς τῆς χαρακτῆρας φέρουσι τὸν τύπον ἑλληνικῆς κανονικότητος· δὲν εἶνε δὲ ἀπότομος, ἀλλὰ ἀπαμβλύνεται διὰ μελαγχολικῆς τινος αἰσθηματικότητος, ἧτις σκιαζέει τὴν μορφήν αὐτῆς ὡς ἑλαφρὸς τις πέπλος. Τὸ μέτωπόν τῆς δὲν εἶνε ὑψηλόν, καὶ οἱ περικαλλεῖς κόστανοὶ τῆς βόστρυχι καταπίπτουσι χωριζόμενοι ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῆς. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς εἶνε πως ἀθαμβεῖς, ἢ κἂν δὲν λάμπουσιν· ἴσως δὲ τὸ πῦρ των ἐσβέσθη διὰ πολλῶν δακρύων ἢ μετεδόθη εἰς τὰ ἔργα τῆς, ἅτινα πολλὰς ἀνῆψαν ἐφ' ὄλον τὸν κόσμον πυρκαϊᾶς, καὶ πολλὰ μὲν ἐφώτισαν σκοτεινὰ καὶ ἀπακρήγορα δεσμωντήρια, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἴσως ἐνέπρησαν ναοὺς ἀθωότητος. Ἡ γράψασα τὴν *Lailiar* ἔχει ἠρέμους, γλυκεῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὔτε τὰ Σόδομα οὔτε τὰ Γόμορρα ἀναμινῆσκοντας. Ἡ ρὶς αὐτῆς εἶνε κοινὴ εὐθεῖα ρίς, οὔτε γριπὴ καὶ ὑπέρφρων οὔτε προπέτις καὶ ἀνασεσυρμένη. Περὶ τὸ στόμα τῆς πλανᾶται συνήθως ἀγαθόν τι ἀλλ' οὐχὶ ἐλκυστικὸν μεδίμα, τὸ ποσέχον δὲ καὶ πως κρεμάμενον κάτω χεῖλός τῆς ἐλέγγει ἀπόκορον ἠδυπάθειαν. Ἐχει τὸ γένειον εὐσαρκον ἀλλ' εὐμορφον, τοὺς ὤμους ὠραίους, περικαλλεῖς μάλιστα, τὰς χεῖρας δὲ καὶ τοὺς πόδας μικροτάτους». Τοιαύτη ἡ περὶ τοῦ ἐξωτεριοῦ τῆς Γεωργίας Σάνδης γνώμη ἀνδρός, ὅστις οὐδεμίαν ἀνταντιόρθτως εἶχε διάθεσιν νὰ τὴν κολακεύσῃ. «Οἱ φυσιογνώμονες, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ «Ἄινε, οἵτινες ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐλέγγει ἀψευδέστατα τὸν χαρακτῆρά του, ἤθελον λιαν ἀπατηθῆ ἐκ τῆς φωνῆς τῆς Σάνδης. Ἡ φωνὴ αὕτη εἶνε ἀμυδρά καὶ ἐσβεσμένη, οὐδεμίαν ἔχουσα μεταλλικὴν κλαγγήν, γλυκεῖα ὅμως καὶ εὐάρεστος. Ἡ φυσικότης τῆς λα-

λιάς της παρέχει αὐτῇ ἴδιον θέλημα, ἀλλ' ὁ ἦχος τῆς φωνῆς της οὐδεμίαν ἔχει λαμπρότητα, ὡς οὐδεμίαν ἐπίσης ἔχουσι τὰ παρ' αὐτῆς λεγόμενα. Ἡ Σάνδη οὐδὲν ἔχει τὸ σπινθηρίζον πνεῦμα τῶν γαλλίδων, οὔτε τὸ στωμόλον αὐτῶν καὶ φλύαρον. Ἀλλ' ἡ σιωπηλότης αὐτῆ δὲν προέρχεται ἐκ μετριοφροσύνης, οὔτε ἐκ συμπαθοῦς προσοχῆς εἰς τῶν ἄλλων τοὺς λόγους· πηγάζει δὲ μάλλον ἐξ ὑψηλοφροσύνης, ἀπαξίωσης καὶ σπαταλήσεως πνεύμα χάριν σου, ἢ ἐξ ἐγωϊσμοῦ, προσπαθοῦντος νὰ ταμειώσῃ τὸ κάλλιστον τῶν λόγων σου, ὅπως ἐπεξεργασθῇ αὐτὸ κατόπιν καὶ τὸ παραγάγῃ ὑπὸ ἄλλην μορφήν. . . Ἡ Σάνδη οὐδέποτε λέγει τι πνευματώδες, εἶνε δ' ἐν γένει ἡ ἥμισυ πνευματώδης γαλλίς ἐξ ὧν ἐγνώρισσα. Προσηνῶς καὶ ποτε παραδόξως μειδιῶσα, ἀκροάζεται τῶν ἄλλων ὁμιλούντων, ἀναλαμβάνει δὲ τὰς ξένας ἰδέας, ὅπως ἀποδώσῃ αὐτὰς λαμπροτέρως διὰ τῶν συγγραμμάτων της».

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ Σάνδη, ὡς γυνή. Ὡς συγγραφέα δὲ καὶ ποιήτρια, ὡς τὴν μερίστην καὶ διασημοτάτην γαλλίδα λογογράφου τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, θέλομεν ἴσως ἄλλοτε ποτε ἐξετάσει αὐτὴν λεπτομερέστερον.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

ΑΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ

ὑπὸ τοῦ οὐγγρου δημοσιογράφου Κ. ΝΕΜΕΝΥΙ

Οἱ κύριοι, οἱ κατὰ τὴν παρελθούσαν τρίτην ἐν τῷ ἐστιατορίῳ τοῦ ξενοδοχείου «Βυζαντίου» παρακαθίσαντες, ἦσαν, ἐνὸς μόνου ἐξαιρουμένου, λίαν διαφέροντες. Πρῶτος ἦτο ὁ προξενήσας εἰς τὴν πατρίδα του δαπάνην 225,000,000 φράγκων, ὁ ἐξ Ἀγγλίας δεινὸς ἀρχιολόγος Κ. Ράσσαμ, ὃν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀβυσσινίας Θεόδωρος ἔβαλεν εἰς φυλακὴν, κομίσαντα αὐτῷ ἐπιστολὴν παρὰ τῆς Βικτωρίας. Οὐδεὶς οὐδέποτε ὕβρισην ἀτιμωρητὴ ἀπόστολον τῆς Α. βρετανικῆς Μ. καὶ ὁ Θεόδωρος λοιπὸν ἔλαβε τὰ ἐπιχειρήματα ἀγρωχίως του. Χάριν ὅμως τοῦ Κ. Ράσσαμ καὶ τοῦ προξένου Κάμερων ἐγένετο στρατεία, ἐν ἣ κατηναλώθησαν 9,000,000 λιρῶν. Ὁ ἀποβλέπων εἰς τὸν ἥπιον καὶ ἀγαθὸν γέροντα δὲν πιστεύει ὅτι χάριν τούτου ἐγένετο ἄλλοτε τηλεκούτος θόρυβος. Πλησίον αὐτοῦ ἐκάθητο νέος ἐπιφανὴς οὐχὶ ἐπὶ τοῖς ἰδίῳς ἔργοις, ἀλλ' ἐπὶ τῷ γένει, ὁ ἔγγονος τοῦ κατὰ τὸ 1793 μέγα καὶ δυστυχῆς ἅμα πρόσωπον διαδραματίσαντος Βαρρέρ· ὁ πάππος τούτου ἦτο μέλος τοῦ Συμβατηρίου· ὁ πατὴρ ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Γ' μετὰ τὸ πραξικόπημα· ὁ ἔγγονος ἐγεννήθη καὶ ἐπαιδεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀντεπιστέλλει εἰς τὴν «Pall Mall Gazette» καὶ εἰς τὴν «Γαλλικὴν Δημοκρατίαν» καὶ εἶναι εἰς τὸ ἔπακρον δημοκρατικὸς. Γάλλος ἐκπροσωπῶν τὴν

«Ἀνεξαρτησίαν» ἔχει γείτονα τὸν Κ. Mac Gahan, τὸν εὐαίσθητον ἀμερικανὸν, ὅστις ἀπεκάλυψε διὰ τῶν «Ἡμερ. Νέων» τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ σκληρότητας! Κατόπιν ἔρχονται οἱ τρεῖς ἀνταποκριταὶ τοῦ «Ἡμ. Τηλεγράφου» καὶ εἰς τοῦ «Πεσταίου Λόυδ».

Δύο κύριοι, ἀνταποκριταὶ τοῦ «Τηλεγράφου», ἐλάουν περὶ κατάπλου εἰς Ἀθήνας.

— Ἐρχεσθε μεθ' ἡμῶν εἰς Ἀθήνας;

— Τί ἔχω νὰ πράξω ἐγὼ ἐν Ἀθήναις;

— Καὶ διὰ τί νὰ μὴ ἔλθῃτε;

— Τῷ ὄντι οὐδένα λόγον ἔχω νὰ μὴ ἔλθω.

— Ἐν ᾧ πίνομεν ἡμεῖς καφῆ, ἐμπορεῖτε νὰ ἐτοιμασθῆτε· ἔχετε 20 λεπτὰ καιρὸν.

Πρὶν παρέλθωσιν 20 λεπτὰ εἶχον ἤδη καταβῆ εἰς τὸν λιμένα. Τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐδεὶς ἀπολείπει λυπούμενος, καὶ ἂν εἶδε πολλὰ ἀξίεραστα· οἱ λόγιοι Τοῦρκοι ἔχουσι παιδείαν ἀληθινήν· ἡ πόλις τῶν ἔχει πλεῖστα ἄξια θέας· ἀλλ' ὁ πολὺς τῶν ἀνθρώπων ὄχλος καὶ ἡ τῶν τόπων πληθὺς δὲν εἶναι ἐπαγωγὰ. Οἱ πρὸ 40 ἐτῶν τὴν πρωτεύουσαν ἐπισκεψάμενοι δὲν τὴν ἀναγνωρίζουσι πλέον. Νέον εἰς αὐτὴν εἰσήλασε πνεῦμα καὶ νέα φυλὴ· οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἴσως ἐκαθάρθη χάρις ἄνευ δονήσεων εἰ μὴ ἐσχάτως ὁ ἐν Κωνσταντινούπολει. Πάντες, ἀπὸ τοῦ ἀρίστου ἔχοντος προθέσεις· Ἀπτοῦλ Χαμιδ μέχρι τοῦ τελευταίου ιδιώτου μουσουλμάνου, πληρέστατα συναισθάνονται ὅσα μεγάλα καθήκοντα τοῖς ἐπιβάλλει ὁ νῦν καιρὸς. Τὸ πνεῦμα τοῦτο θὰ ἐπιδράσῃ βαθμηδὸν εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ θὰ τὴν ἀποδείξῃ τὴν καλλίστην τῶν πόλεων τῆς ὑψηλοῦ, οἷαν προώρισαν αὐτὴν Θεὸς τε καὶ φύσις. Ἐν τῷ παρόντι μὲν οὐδεὶς Εὐρωπαῖος ποθεῖ νὰ διαμεινῇ ἐνταῦθα διαρκῶς· ἀπερχόμενος μνημονεῖ συμπαθῶς τῶν ἀξιεράστων καὶ πεπαιδευμένων αὐτῶν ἔγνων· ἀλλὰ δὲν ἀλγύνεται ἐπὶ τῷ ἀπόπλω.

Τὸν Βόσπορον ἀπολείπομεν περὶ μέσας τὰς νύκτας· ἡ ἐκ θαλάσσης θεὰ τῆς πόλεως καθίσταται ἐν ὥρα νυκτὸς μάλλον γοητευτικὴ, οὐδεὶς δὲ οὐδέποτε κορέννεται θεώμενος αὐτήν. Καὶ αὐτὴ ἡ θάλασσα φαίνεται τῆς νυκτὸς ὠραιότερα, ὡς περ ὠραιότερα φαίνονται τινες τῶν γυναικῶν πενήθορον ὄσαι. Ὁμνῶ ὑμῖν ὅτι καταπλέον εἰς Ἀθήνας περὶ παντὸς ἄλλου ἐσκεπτόμην ἢ περὶ τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος θεῶν. Ἀποβιβάσθεις εἰς Πειραιᾶ ἀνελογιζόμενοι τί ἄρα γε κατειργάσατο ἐνθάδε διατρίψας ὁ ἐξοχώτατος «στρατηγός». Ἴδὼν τὸν σιδηρόδρομον Πειραιῶς, ἐμνήσθην τῶν σιδηροδρόμων οὗς δωρούμεθα τοῖς παιδίῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων· ἰδὼν δὲ καὶ τὸν τηλεγράφον, εἶπα κατ' ἑμαυτὸν, ὅτι, ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ στείλω εἰς τὸ «Πεσταίου Λόυδ» τηλεγράφημα 300-400 λέξεων, ἔπρεπε νὰ ἐπασχολήσω πάντας τοὺς τηλεγραφικοὺς συνδέσμους καὶ τοὺς ὑπαλ.